

ВІДГУК

офіційного опонента,

доктора економічних наук, професорки

Сергієнко Олени Андріанівни

на дисертаційну роботу **Су Жуй**

на тему: **«Формування механізму економічної поведінки підприємства»**

подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії

у галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»

за спеціальністю 051 «Економіка»

1. Актуальність обраної теми та її зв'язок з науковими програмами.

Відкритість національних ринків до різноспрямованих впливів глобального ринкового простору, швидкий обмін досягненнями науково-технічного прогресу між усіма галузями бізнесу, всесвітня діджиталізація, зміна форм і методів взаємодії учасників економічних процесів, наслідки пандемії COVID-19, військово-політична нестабільність у різних регіонах, перехід до онлайн та гібридних форматів роботи, а також глобальні міграційні процеси породжують високі рівні нестабільності, мінливості та непередбачуваності поведінки економічних агентів. Такі умови змушують повністю переосмислити парадигму управління економічною поведінкою підприємств, потребуючи оновлення підходів, методів та управлінських технологій у всіх країнах світу. Саме ключовим викликом внутрішнього менеджменту стає адаптація ринкової та економічної поведінки підприємств до нових реалій, що потребує розробки та впровадження сучасних теоретичних і методологічних підходів, а також створення інструментів, що відповідають умовам сьогодення і сприяють ефективному управлінню діяльністю підприємств в новому економічному середовищі.

Відповідно, особливого значення набуває дослідження поведінки підприємства як ключової ланки будь-якої економічної системи, що є надзвичайно актуальним як на національному, так і на міжнародному рівнях. Зберігається потреба у формуванні ефективних ринкових реакцій в нових умовах функціонування, що ставить перед менеджментом підприємства

виклики формування ефективних систем моніторингу поведінки підприємства з урахуванням нелінійних тенденцій зміни факторів внутрішнього та зовнішнього середовища, визначення силу їх впливу на можливість пасивної чи активної адаптації підприємства, оптимального розподілу реальних і потенційних ресурсних можливостей підприємства відповідно до стадії його ділового циклу.

В цих умовах, особливої наукової та практичної цінності набуває завдання формування дієвих інструментів оцінки, аналізу, моделювання та управління ринковими реакціями та загалом економічною поведінкою підприємства. В роботі здобувачем отримана низка цікавих прикладних результатів, зокрема, дескриптивна модель формування інформаційного простору управління економічною поведінкою, методичний підхід до оцінювання та моделювання зовнішнього та внутрішнього середовища підприємства, система авторських моделей щодо визначення крапок кризи у діловому циклу підприємства, матриця позиціювання підприємства відповідно до стадії ділового циклу та агресивності впливу зовнішнього середовища, що дозволяє розробити досяжні управлінські рішення щодо корегування поведінки підприємства. Сильною стороною роботи є апробація науково-практичних розробок автора на прикладі підприємств Китаю та України та їх адаптація до різних умов розвитку національних економік. Все це доводить актуальність обраної тематики дисертації Су Жуй та переліку завдань, що поставлені заради досягнення цілей роботи.

Робота виконувалась відповідно до планів наукових досліджень Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця, зокрема у роботу покладено науково-теоретичні та практичні розробки, виконані у межах науково-дослідної роботи № 182-46 за темою «Розробка системи моніторингу економічної поведінки підприємства» (Державний реєстраційний номер 0123U103133).

Подана на аналіз дисертаційна робота спрямована на узагальнення та розвиток теоретичних положень, розробку методичних підходів, практичних

рекомендацій та економіко-математичних моделей, що формують теоретичний, методичний та інструментальний рівні побудови механізму управління економічною поведінкою українських та китайських підприємств.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їхня достовірність і новизна.

Наукові положення, розроблені методичні підходи та рекомендації, що містяться у дисертації, є обґрунтованими. Виконане дисертаційне дослідження побудоване на глибокому та багатосторонньому аналізі наукових праць вітчизняних і зарубіжних учених, застосуванні загальнонаукових і спеціальних методів науково-прикладного дослідження. Основні положення, які містять наукову новизну, базуються на офіційних джерелах інформації, світових й національних здобутках вчених, а саме: Офіційного сайт статистики Китаю, Державної служби статистики України, Міністерства економіки України, Швейцарської вищої школи Цюриха, базах даних Світового банку, Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй, Всесвітнього економічного форуму, матеріалах наукометричних баз Scopus та Web of Science, довідково-інформаційні виданнях науково-дослідних установ та аналітичних центрів, наукові публікації вітчизняних і зарубіжних учених, періодичні видання, інформаційні ресурси мережі Інтернет.

У ході дисертаційного дослідження, присвяченого формування механізму управління економічною поведінкою, було використано широкий спектр методів, що забезпечило отримання системного, комплексного аналізу та високого рівня достовірності результатів: системний підхід, методи аналізу і синтезу, контент аналіз, методи порівняння та узагальнення, аналіз літературних джерел, морфологічний аналіз та метод інформаційний пошуку, методи індукції та дедукції, системний аналіз, таксономічний метод рівня розвитку, метод економетричного моделювання, статистичний метод, кластерний аналіз, імітаційне моделювання та метод планування експерименту, сценарних підхід, дисперсійний, спектральний та крос-спектральний аналізи.

Обґрунтоване використання цього комплексу методів дали змогу здобувачці інформаційне, модельне та методичне забезпечення процесу управління економічною поведінкою китайських та українських підприємств.

Структура дисертаційної роботи визначається її метою і спрямована на вирішення поставлених у роботі завдань відповідно до логіки їх взаємозв'язку. Кількість завдань є цілком достатньою для досягнення мети. Розв'язання кожного поставленого завдання має науковий результат різного ступеня новизни: удосконалено і дістали подальшого розвитку.

3. Основні наукові результати дисертації.

Детальний аналіз матеріалів дисертаційної роботи та наукових публікацій здобувачки підтверджує досягнення поставленої мети дослідження та вирішення запланованих завдань, що, своєю чергою, дає змогу розробити й обґрунтувати науково-методичні підходи та практичні рекомендації щодо формування механізму управління економічною поведінкою підприємства. Основні наукові результати полягають у такому:

- удосконалено механізм управління економічною поведінкою підприємства, що, на відміну від існуючих, побудований з урахуванням взаємодії нелінійності перебігу економічних процесів у тріаді «національна економіка – вид економічної діяльності – поведінка підприємства» та спрямований на розробку сценаріїв управлінських рішень щодо підтримки сталості траєкторії економічної поведінки підприємства або компенсації макроекономічних шоків та корегування його траєкторії відповідно до ресурсних можливостей підприємства, що визначаються його стадією ділового циклу;

- удосконалено методичні рекомендації щодо оцінки чутливості видів економічної діяльності (ВЕД) до кризових/шоків впливів макроекономічного розвитку на економічну поведінку підприємства, що, на відміну від існуючих, заснований на використанні запропонованого коефіцієнту чутливості, який є інструментом формування або корегування тактики чи стратегії економічної поведінки підприємств у конкурентному ринковому оточенні. Застосування коефіцієнту дозволяє визначити чутливість ВЕД

підприємства до шоків економіки країни, що враховується при розпізнаванні точок кризи у його діловому циклі та розробці компенсаційних рішень з управління економічною поведінкою підприємства;

- удосконалено методичний підхід до аналізу взаємодії зовнішнього та внутрішнього середовища та розпізнавання точок криз у економічній поведінці підприємства, що, на відміну від існуючих, за рахунок поєднання оцінювання довгострокової взаємодії впливу змін зовнішнього середовища на траєкторію економічної поведінки підприємства за допомогою VAR моделей та оцінки коінтеграції циклічного розвитку економіки й ділового циклу підприємства із застосування крос-спектрального аналізу дає змогу визначити часові періоди виникнення майбутніх точок кризи та сформувані компенсаційні управлінські реакції підприємства;

- набула подальшого розвитку алгоритмічна модель процесу розробки та вибору раціонального сценарію управління економічною поведінкою підприємства в умовах нестабільності зовнішнього оточення завдяки поєднанню: розробленої системно-динамічної імітаційної моделі, яка відрізняється від існуючих урахуванням видової приналежності підприємства, включенням індексу впливу мінливості зовнішнього середовища, індикатору чутливості відповідного ВЕД до макроекономічних шоків/криз та стадії ділового циклу розвитку підприємства; сценарного підходу, що дозволяє управляти змінами на підставі посилення адаптивності поведінки підприємств у кризових умовах, виявленню впливів ризиків на функціонування підприємства, оцінки результативності управління за різних сценарних умов та розробки рекомендації щодо підтримки стійкої траєкторії економічної поведінки підприємства;

- набуло подальшого розвитку методичний підхід оцінки внутрішнього та зовнішнього середовища, який ґрунтується на розумінні синергетичного впливу шоків збурень макросередовища й ресурсної готовності підприємства на можливість управління його економічною поведінкою. Відмінність підходу міститься у розробці структурованого комплексу інтегральних показників, які дозволяють діагностувати, моделювати траєкторію економічної поведінки підприємства та застосовуються для: траєкторія модельної поведінки інтегрального показника зовнішнього середовища – при розпізнаванні точок макроекономічних криз, що негативно впливають на поведінку підприємства; модельна динаміка інтегрального

показника внутрішнього середовища – при визначенні найбільш доцільного сценарію управління економічною поведінкою, формуванні компенсаційних рішень з локалізації/нівелювання макроекономічних шоків в імітаційних експериментах на певних стадіях ділового циклу підприємства;

- набув подальшого розвитку експлейнарний базис управління економічною поведінкою підприємства, особливістю якого є формування понятійно-категоріального апарату дослідження з урахуванням сучасних ефектів розвитку національних економік Китаю та України, а саме, авторського трактування понять «економічна поведінка» та «механізм управління економічною поведінкою підприємства», формування системи принципів побудови та функціонування механізму управління економічною поведінкою та обґрунтування економіко-математичного інструментарію аналізу й моделювання поведінки підприємства з урахуванням нелінійного перебігу економічних процесів.

4. Достовірність результатів, повнота відображення висновків і пропозицій дисертації в опублікованих здобувачкою роботах.

Наукові положення, висновки й рекомендації сформульовані у дисертації є достовірними. Достовірність забезпечено значним обсягом наукових джерел, дотичних прямо чи опосередковано до проблематики дослідження, використанням значного обсягу матеріалів щодо управління діяльністю підприємств, а також залученню статистичних даних, наукових досліджень з питань економічної поведінки.

Висновки дисертації основні пропозиції, відображені у відповідних елементах наукової новизни, у повній мірі та з достатньою аргументованістю знайшли відображення у 15 наукових працях загальним обсягом 10,805 друк. арк., з них особисто здобувачці належить 6,99 друк. арк., у тому числі 2 статті, що включені до міжнародних наукометричних баз Scopus та Web of Science, 7 статей в наукових фахових виданнях України, 6 публікацій за матеріалами конференцій.

Вимоги Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової

установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженою Постановою КМУ №44 від 12.01.2022 р. до кількості публікацій у спеціалізованих виданнях виконано. Наукові результати, що викладені у дисертації та публікаціях, одержані здобувачкою самостійно та повною мірою відображають основні результати та наукову новизну дослідження. Кількість, обсяг і якість друкованих праць надають здобувачці право публічного захисту дисертації.

5. Практичне значення результатів дослідження.

Практична цінність розробок Су Жуй полягає у використанні результатів дослідження з формування механізму управління економічною поведінкою підприємства, а також у безпосередньому впровадженні запропонованих науково-методичних підходів і рекомендацій на практиці.

Запропоновано методичні рекомендації щодо оцінки чутливості видів економічної діяльності (ВЕД) до кризових/шоківих впливів макроекономічного розвитку на економічну поведінку в діяльності китайського підприємства Ordors Jiuyuan Cement Products Co//Ltd (довідка від 22.11.2024) та в діяльності українського підприємства ТОВ «Аскон-2007» (довідка № 87 від 05.11.2024); методичний підхід оцінки внутрішнього середовища китайського підприємства Ordors Smooth Architectual Coating Co//Ltd (довідка від 22.11.2024); методичний підхід до аналізу взаємодії зовнішнього та внутрішнього середовища та розпізнавання точок криз у економічній поведінці українського підприємства ПП «Аскон» базового господарства інституту фізіології рослин та генетики НАНУ (довідка від 08.11.2024, № 145/01). Основні теоретичні та практичні положення дисертаційної роботи використані для забезпечення навчального процесу на кафедрі статистики і економічного прогнозування при викладанні дисциплін «Data Mining для бізнес-аналітики», «Статистичне моделювання та прогнозування» для підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня здобуття вищої освіти за спеціальністю 051 «Економіка» освітньої програми «Бізнес-статистика і аналітика» (довідка про впровадження № 24/86-44-44/1 від

03.05.2024 р).

6. Відповідність дисертації встановленим вимогам.

Дисертація має традиційну структуру: анотацію, зміст, вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел, додатки. Робота виконана в науковому стилі, її зміст викладено в чіткій логічній послідовності. Оформлення дисертації відповідає вимогам Наказу МОН України «Про затвердження вимог до оформлення дисертацій» від 12.01.2017 №40 зі змінами від 31.05.2019 р.

7. Дискусійні положення та зауваження до дисертації.

Оцінюючи в цілому позитивно та визнаючи достатньо високий рівень розробки теоретичних положень, методичних підходів і практичних рекомендацій, обґрунтованість наукових висновків та пропозицій, необхідно відмітити, що деякі положення викликають дискусію:

1. В роботі автором доведено, що економічна поведінка залежить від збурень зовнішнього та внутрішнього середовища підприємства. Також запропоновано при оцінці тенденцій розвитку зовнішнього середовища його структурування на макрооточення та середовище найближчого оточення (п. 2.1, с. 123-125). На мій погляд, доцільно було б навести більш повне обґрунтування такої розмежування факторів та зазначити, для вирішення якого завдання воно використовується.

2. У підрозділі 3.3. (с. 221-224) запропонована матриця прийняття рішень щодо управління економічною поведінкою відповідно до стадій ділового циклу розвитку підприємства та агресивності впливів зовнішнього оточення. Отриманий результат, безсумнівно, має науково-прикладне значення і достатньо повно обґрунтований у роботі. Проте, в подальшому дослідженні доцільно провести аналіз подібної взаємодії відповідно до фаз ділового циклу, що дозволило б отримати більш детальні результатів щодо поведінки підприємства та сформулювати рекомендації з корегування атрактору його

економічної поведінки.

3. Запропонована в дисертації схема побудови плану імітаційного експерименту для визначення компенсаційних дій підприємства у відповідь на зовнішні шоки (п. 3.2, рис. 3.23, с. 219). В межах даної схеми крок 3 призначений для планування експерименту, який заснований на тому, що імітаційний експеримент проводиться за алгоритмом «по одному», тобто для кожної серії експерименту змінюється тільки одна керована змінна, а інші відповідають базовому експерименту. Водночас варто було б провести ряд модельних експериментів при зміні декілька керованих змінних та визначити компенсаційні управлінські заходи відповідно до ресурсних обмежень підприємства.

4. При дослідженні довгострокової взаємодії між зовнішнім та внутрішнім середовищем в роботі запропоновано використовувати VAR-моделі та аналіз декомпозиції дисперсії (п. 3.1., рис. 3.4, с.172-181). Для цього були проведені розрахунки тесту Діккі-Фулера та тесту причинності Гренджера. Проте, цікаво було б доповнити такий підхід побудовою VEC моделі (модель коригування помилок), що дозволило б покращити якість отриманих результатів моделювання.

5. В роботі запропонована імітаційна модель, що дозволяє побудувати комплекс сценаріїв управління тенденцією економічної поведінки підприємства з урахуванням впливу ринкового макрооточення, чутливості виду економічної діяльності до макроекономічних шоків, ризиків підприємства та крапок біфуркації в циклічності його розвитку (пункт 3.2., с.197-220). Однак, доцільно ввести в імітаційну модель показники ресурсних обмежень, наприклад, обмеження щодо залучення кредитів на різних стадіях ділового циклу. Це дозволить підвищити якість управлінських рішень з корегування економічної поведінки відповідно до ресурсних можливостей підприємства.

Проте, вважаємо, що висловлені зауваження не знижують теоретико-методичної та науково-практичної значущості, обґрунтованості та достовірності авторських напрацювань і, відповідно, не знижують загальної

позитивної оцінки дисертаційного дослідження Су Жуй.

8. Загальний висновок.

Дисертаційна робота Су Жуй на тему «Формування механізму економічної поведінки підприємства», що подана на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 «Економіка» є завершеною науковою працею. Дисертація містить наукову новизну та практичну цінність. У дисертації відсутні порушення академічної доброчесності.

Структуру та зміст дисертаційної роботи повною мірою розкриває тему наукового дослідження та відповідає спеціальності. Дисертація відповідає вимогам пунктів 6, 7, 8 і 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою КМУ від 12.01.2022 №44, а її авторка – Су Жуй – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії у галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 051 «Економіка».

Опонент:

доктор економічних наук, професорка,
професорка кафедри підприємництва,
торгівлі і логістики

Національного технічного університету
«Харківський політехнічний інститут»

